

קריאה לראשי גופים וארגונים פרטיים וציבוריים לפעול כבר עכשיו למניעת משבר חוקתי

מאת

פרופ' אריאל פורת, נשיא אוניברסיטת תל אביב, לשעבר דיקן הפקולטה למשפטים בה

לו ידעה הממשלה מבעוד מועד כיצד יגיב הציבור על המהפכה החוקתית, ייתכן שלא היתה מהפכה חוקתית. לו ידעה הממשלה מבעוד מועד כי ביטול עילת הסבירות יגרום לסירוב נרחב כל כך של חיילים וקצינים לשרת במילואים, ויסב נזק כה רב למדינת ישראל, ייתכן שעילת הסבירות לא היתה מבוטלת. אלא שכאשר הממשלה הבינה זאת, היה זה מאוחר מידי. הממשלה לא היתה מוכנה לשלם בנקודת זמן זו את המחיר של נסיגה מהחלטותיה.

האירוע הדרמטי הבא אשר עלול להתרגש עלינו בקרוב, החמור לאין ערוך מביטול עילת הסבירות, הוא "משבר חוקתי". אסור לנו, אזרחי המדינה, לחכות עד שמשבר זה יגיע ורק אז לפעול. זה עלול להיות מאוחר מידי. עלינו לפעול כבר כעת.

משבר חוקתי הוא מצב שבו הממשלה ושריה לא מציינים לפסיקתו של בית המשפט העליון. במצב כזה נוצר תהו ובהו: עובדי ציבור, ובכללם מפכ"ל המשטרה, הרמטכ"ל, ראש השב"כ ובעלי תפקידים אחרים, עלולים למצוא את עצמם במצב שבו הם מקבלים הוראות סותרות, מן הממשלה ומבית המשפט. למי עליהם לציית? התשובה לשאלה זו היא ברורה לחלוטין: בכל מדינה דמוקרטית חובת הציות היא לפסיקתו של בית המשפט. זאת לא כי פסיקתו של בית המשפט חפה מטעויות, אלא מן הטעם שהגורם המוסמך לקבוע באופן סופי את המצב המשפטי הוא בית המשפט ורק הוא. לפיכך, אם הממשלה לא מקיימת את פסיקתו של בית המשפט במכוון, או נותנת לעובדי הציבור הוראות הסותרות את הפסיקה, אזי היא ממשלה עבריינית אשר מאבדת את הלגיטימיות שלה. היא מעמידה את עצמה מעל החוק, ובכך מעידה על עצמה שהיא ממשלה דיקטטורית.

אנו מצויים בסכנה ממשית מאד למשבר חוקתי. שרים בממשלה, כולל העומד בראשה, מסרבים לומר בפשטות, שיצייתו לפסיקתו של בית המשפט העליון, אם יקבע שהחוק לביטול עילת הסבירות – או כל חוק אחר אשר יובא בפני בית המשפט העליון – אינו בעל תוקף משפטי (למשל, כי נחקק בפרוצדורה בעייתית, כי הוא סותר את אושיות המשטר הדמוקרטי של המדינה וכד'). כך למשל, עלול להיווצר מצב, בו בית המשפט העליון, לאחר שיקבע שהחוק לביטול עילת הסבירות אינו תקף, יפסול החלטות של הממשלה תוך שימוש בעילת הסבירות, אך הממשלה תתעלם מהפסיקה, ותפעל כרצונה.

על החברה האזרחית להבהיר כבר עכשיו, מה יקרה אם הממשלה לא תציית לפסיקתו של בית המשפט העליון. חשוב ששרי הממשלה יבינו כבר היום מה המחיר הנורא שאזרחי המדינה כולה ישלמו במקרה כזה. חשוב שיבינו שמשבר חוקתי עלול להביא, חס וחלילה, למלחמת אזרחים. אם נחכה להתרחשותו של משבר חוקתי, עלול לקרות מה שקרה עם החוק לביטול עילת הסבירות: הממשלה תגיע לנקודת האל-חזור, שבה מחיר הנסיגה מהחלטותיה והצהרותיה יהיה כבד מידי בעבורה. אסור לנו לתת לממשלה להגיע לנקודה הזו. עלינו להציל אותה מידי עצמה, וכך גם להציל את כולנו.

מה אם כן ניתן לעשות כדי למנוע משבר חוקתי מלכתחילה? על כל ראשי הגופים והארגונים במדינה, הציבוריים והפרטיים כאחד, כמו ארגוני העובדים והמעסיקים, רשויות מקומיות, אוניברסיטאות, חברות הייטק, משרדי עורכי דין, לחבור יחד, ולומר בקול רם וצלול כבר עתה שאם נגיע למצב שבו הממשלה אינה מציינת לפסיקתו של בית המשפט העליון, יושבת המשק כולו עד שהממשלה תחזור בה ממריה. השבתה כזו היא צעד קיצוני, אך לא תהיה לנו הפריבילגיה להימנע ממנו, שכן דיקטטורה היא קיצונית עוד יותר.

אמירה כזו אינה פוליטית, והיא לא קשורה כלל לעמדה בה מחזיק האומר באשר לצדקתה של המהפכה החוקתית. זוהי אמירה הנובעת מן התפיסה הבסיסית, שעל הממשלה – כמו על כל אחד ואחת מאיתנו – לכבד את החוק, ולציית לפסיקתו של בית המשפט גם אם היא אינה לרוחה.

אני, כנשיא אוניברסיטת תל אביב, מצהיר כאמור כבר כעת. שיקלו נא לעשות כמוני!